

Examining the factors affecting the crime commitment in homeless urban areas (case study: District 19 of Tehran)

Mohsen Rahimi¹, Bahman Kargar²

Received: 21 - 01 - 2023

PP. 143-168

Accepted: 17 - 04 - 2023

Abstract

Background and objective: From urban designers and architects' viewpoint, physical characteristics and from sociological and psychological theorists' view, social characteristics contribute more to predispose places to violence. Thus, the present research tries to investigate the homeless urban places and also factors affecting the crime commitment in these areas; Therefore, the main objective of this research is to examine urban spaces in district 19 and also to identify factors affecting the crime commitment in this area.

Method: The current research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of nature. Data were collected and analyzed using the mixed research method (quantitative and qualitative). The research sample of 314 subjects was obtained using the Cochran formula and 15 experts were interviewed using the snowball method (quota non-probable). After verifying the validity and reliability, the collected data were analyzed using SPSS software.

Findings: In the present research which has been conducted in district 19 of Tehran, the visibility factor caused by the lack of light, fog, and natural factors, was found to be the most contributing factor in urban homeless places. Proximity to natural areas such as forests, large gardens, and natural abandoned areas has been found to be the least contributing factor in crime in vulnerable urban areas.

Conclusion: The neighborhood scale of crime-prone places includes dark spaces at night, hidden corners and out of sight of the residents, spaces with dense vegetation, abandoned spaces, gridiron- road network, half-finished constructions, spaces with exits, recession of the buildings. In an urban scale, these spaces can be classified into sections out of the area of citizens' activities, dense vegetation on the edge of public spaces, abandoned spaces with alternating functions.

Keywords: crime, homeless urban areas, security, Tehran, District 11.

Reference: Rahimi, Mohsen & Kargar, Bahman. (2023). "Examining the factors affecting the crime commitment in homeless urban areas (case study: District 19 of Tehran)". *Quarterly Journals of East of Tehran Province Police Science*, 10(37), pp. 143-168.

1- Assistant Professor of the Department of Control, Faculty of Command and Control Engineering, Khatam Al-Anbia University of Air Defense, Tehran, Iran (corresponding author:m.rahimi@khadu.ac.ir)

2- Associate Professor, Department of Geography, Amin University of Law Sciences, Tehran, Iran (e-mail: b_kargar@yahoo.com)

مقاله: پژوهشی

بررسی عوامل مؤثر بر جرم در مکان‌های بی‌پناه شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۹ شهر تهران)

محسن رحیمی^۱، بهمن کارگر^۲

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۲۸

از صفحه ۱۴۳ تا ۱۶۸

دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۰۱

چکیده

زمینه و هدف: از دیدگاه طراحان شهری و معماران، ویژگی‌های فیزیکی و از دید نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی و روان‌شناسی، ویژگی‌های اجتماعی بیش‌تر در مستعد کردن فضاها جهت وقوع خشونت نقش دارند، بنابراین در پژوهش حاضر ضمن بررسی فضاهای بی‌پناه شهری عوامل مؤثر در جرم در این مناطق استخراج خواهد شد؛ از این‌رو هدف اصلی در این پژوهش بررسی فضاهای شهری در منطقه ۱۹ و عوامل مؤثر بر جرم در این مناطق خواهد بود.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی - تحلیلی است که با استفاده از روش پژوهش آمیخته (کمی و کیفی)، داده‌های لازم جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شدند. حجم نمونه با بهره‌گیری از فرمول کوکران ۳۱۴ نفر به‌دست آمده و برای مصاحبه با استفاده از روش (غیر احتمالی سهمیه‌ای) گلوله برفی با تعداد ۱۵ نفر از خبرگان مصاحبه انجام شد که پس از تأیید روایی و پایایی، داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار اسپ‌اس‌اس^۳ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: در پژوهش حاضر که در منطقه ۱۹ شهر تهران انجام شده است، عامل دید که در اثر کمبود نور، مه‌گرفتگی، عوامل طبیعی به وجود می‌آید، به‌عنوان مهم‌ترین عامل در فضاهایی بی‌پناه شهری به‌دست آمده است و به ترتیب مجاورت با عرصه‌های طبیعی مانند جنگل‌ها، باغات وسیع و عرصه‌های رها شده طبیعی به‌عنوان کم‌ترین عامل در جرم در مناطق بی‌دفاع شهری به‌دست آمده است.

نتیجه‌گیری: مقیاس محله‌ای فضاهای مستعد برای جرم شامل فضاهای تاریک در شب، گوشه‌های پنهان و خارج از دید ساکنان، فضاهای دارای پوشش گیاهی انبوه، فضاهای متروک و رها شده، شبکه شطرنجی دسترسی‌ها، کارگاه‌های ساختمانی نیمه‌کاره، فضاهای دارای در رو، تورفتگی و عقب‌نشینی بدنه فضاهای ساخته شده است و در مقیاس شهری این فضاها را می‌توان به بخش‌های جدا مانده از حوزه فعالیت شهروندان، پوشش گیاهی انبوه در حاشیه فضاهای عمومی، فضاهای متروک و رها شده با کارکرد متناوب دسته‌بندی کرد.

کلیدواژه‌ها: جرم، مناطق بی‌پناه شهری، امنیت، شهر تهران، منطقه ۱۹.

استناددهی (APA): رحیمی، محسن و کارگر، بهمن. (۱۴۰۲). «بررسی عوامل مؤثر بر جرم در مکان‌های بی‌پناه شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۹ شهر تهران)». *پژوهشنامه جغرافیای انتظامی*، ۱۱(۴۱)، صص ۱۴۳-۱۶۸.

۱- استادیار گروه کنترل دانشکده مهندسی فرماندهی و کنترل دانشگاه پدافند هوایی خاتم‌الانبیاء (ص)، تهران، ایران (رایانامه نویسنده مسئول: m.rahimi@khadu.ac.ir)

۲- دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران (رایانامه: b_kargar@yahoo.com)

مقدمه

در فرایند شکل‌گیری و بروز رفتارهای خشونت‌آمیز عوامل متعددی نقش دارند. از جمله مهم‌ترین آن‌ها فضاهای (مکان‌ها یا محیط) بی‌دفاع هستند. فضاهای بی‌دفاع شهری از جمله فضاهایی هستند که به دلیل ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی، فرصت بزه‌کاری و خشونت در آن‌ها بالاست. این فضاها محصول تعامل پیچیده‌ای هستند که فقدان موانع نمادین و واقعی، عدم تعریف حوزه‌ای مشخص و امکانات نظارتی اعم از نظارت طبیعی، اجتماعی و فیزیکی، موجب شده میزان جرائم و آسیب‌های اجتماعی در آن‌ها قابل توجه باشد. شاید بتوان گفت که در هر فضای شهری مفروض، مقدار معینی از خشونت وجود دارد، اما خشونت‌ها در فضاهای مختلف شهری به‌طور تصادفی توزیع نشده‌اند، فضاهای بی‌دفاع و یا آلوده، محل اتفاق انواع و اقسام خشونت‌ها است، درحالی‌که در محله‌های دیگر یا هیچ‌گونه خشونتی رخ نمی‌دهد یا خشونت کم‌تری اتفاق می‌افتد. با این توصیف، مطالعات اندکی درباره ارتباط فضاها بخصوص فضاهای بی‌دفاع شهری با بروز رفتارهای خشن و بررسی ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع شهری صورت گرفته است (نایی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۹).

بانگاهی به روند شهرنشینی و توسعه شهری می‌توان دریافت که برقراری امنیت در ساختار شهری و برخورداری شهروندان از امنیت در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و محیطی اهمیتی فزاینده دارد از آن‌جا که امنیت، مؤلفه‌ای اساسی در توسعه پایدار انسانی به‌شمار می‌رود که افزایش رضایت‌مندی شهروندی و شکل‌گیری سرمایه اجتماعی را در ساختار شهری ممکن می‌کند باید علاوه بر سنجش میزان واقعی امنیت، به جست‌وجوی راه‌های مؤثر در شکل‌گیری مکان‌های امن شهری و جلوگیری از شکل‌گیری و رشد فضاهای ناامن یا جرم‌خیز و بی‌دفاع شهری نیز پرداخت (محسنی و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۳). کمبود امنیت، در معرض خطر بودن و ترس از قربانی شدن مواردی هستند که استفاده از قلمرو فضای عمومی و خلق فضای شهری موفق و مطلوب را مورد تهدید قرار می‌دهد. از سویی، رفتار فضایی فرد در محیط جغرافیایی که در آن زندگی می‌کند، متأثر از عناصر تشکیل‌دهنده محیط و ساختار کالبدی

پیرامون او است؛ بدین معنی که رفتار و هنجار مطلوب در گرو مکان مطلوب از منظر امنیت و احساس امنیت است (درستان و دیگران، ۱۴۰۱، ص ۱). امن‌سازی فضاهای شهری یکی از ضرورت‌های اساسی هر شهر مطرح می‌شود. به‌همین دلیل، بسیاری از تلاش‌ها به‌دنبال کاهش وقوع جرم از طریق طراحی محیطی است. با توجه به مشکل ذاتی که سکونت‌گاه‌های غیر رسمی در زمینه امنیت فضاهای شهری با آن مواجه‌اند، در بین مسائل مختلف شهرها، امنیت جایگاه ویژه‌ای در آرامش و افزایش کیفیت زندگی در شهر دارد (کارگر، رحیمی، ۱۴۰۰، ص ۲). عوامل متعددی در وقوع و گسترش خشونت مؤثر هستند. یکی از این عوامل فضاهای بی‌دفاع شهری یا جرم‌خیز است. فضاهای بی‌دفاع یا جرم‌خیز دارای ویژگی‌های بسیاری هستند که در دو دسته فیزیکی و اجتماعی قابل تفکیک است که سبب مستعدشدن فضاها برای وقوع خشونت می‌شوند. از دیدگاه طراحان شهری و معماران، ویژگی‌های فیزیکی و از دید نظریه‌پردازان جامعه‌شناسی و روان‌شناسی، ویژگی‌های اجتماعی بیش‌تر در مستعد کردن فضاها جهت وقوع خشونت نقش دارند، بنابراین در پژوهش حاضر ضمن بررسی فضاهای بی‌پناه شهری عوامل مؤثر در جرم در این مناطق استخراج خواهد شد، از این‌رو مسئله اصلی در این پژوهش بررسی فضاهای شهری در منطقه ۱۹ و عوامل مؤثر بر جرم این مناطق خواهد بود.

پیشینه و مبانی نظری

عابدینی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «بررسی تجارب جهانی تأثیر فضاهای شهری بر کاهش و وقوع جرم و احساس امنیت به روش توصیفی و تحلیلی» پرداخته که نتایج حاصل از پژوهش پس از بررسی مبانی نظری با توجه به جدید بودن موضوع علاوه‌بر تعیین متغیرهای برنامه‌ریزی کاربردی، شاخص‌های لازم جهت تأمین امنیت در فضاهای شهری استخراج شده است که عبارت‌اند از اختلال کاربری، خوانایی فضا، دسترسی داشتن به امداد، نظارت طبیعی بر فضا، میزان آشنایی فضا و تأمین امنیت شبانه.

رحیمی و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «تبیین اثرات حاشیه‌نشینی در قوع جرم در شهرها که به روش توصیفی- استنباطی) انجام پذیرفته و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد بین مکان محل سکونت شهروندان نواحی پیرامونی شهر یاسوج و افزایش جرم در این سکونت‌گاه‌ها ارتباط معناداری وجود دارد و مهاجرت، فرهنگ فقر، زیرساخت‌های نامناسب شهری، اجتماعی در میزان جرائم شهری مؤثر هستند.

قضاتلو و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «سامان‌دهی نقاط بی‌دفاع در محله‌های شهری در منطقه ۹ شهر تهران به روش پیمایشی» انجام شده است که نتایج پژوهش نشان‌دهنده این مطلب است که ناهنجاری اجتماعی و کمبود روشنایی و آلودگی، بالاترین میزان معیار را دارا هستند. وضعیت منطقه ۹ در حد متوسط است. امیری و دیگران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی معیارهای سنجش امنیت در فضاهای شهری در محله کوتی بوشهر به روش توصیفی و تحلیلی» انجام شده است که نتایج پژوهش نشان‌دهنده این مطلب است که شاخص کالبدی نسبت به سایر شاخص‌ها نقش مهم‌تری در سنجش امنیت در فضاهای شهری ایفاء می‌کند و میزان رضایت شهروندان در این محله پایین است. سجادی و دیگران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «فراتحلیل مطالعات امنیت و بزه‌کاری در سکونت‌گاه‌های خودانگیخته شهری که به روش توصیفی» انجام شده است و نتایج حاصل نشان‌دهنده این مطلب است که عامل کالبدی، محیطی، امنیت بیش‌ترین تأثیر را در بین عوامل مختلف دارا است.

ریاحی‌پور و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «ایمن‌سازی فضاهای بی‌دفاع شهری برای پیش‌گیری از جرم در شهر یاسوج که به روش توصیفی- تحلیلی با استفاده از تکنیک سوآر^۱ انجام شده و نتایج به‌دست‌آمده نشان‌دهنده این مطلب است که توجه به اصول و شاخصه‌های طراحی شهری و استفاده از آن‌ها در کاهش جرم در مناطق بی‌دفاع شهری مؤثر است.

پریچا تاموانگ و راجیراک (۲۰۱۸) در پژوهشی که به‌صورت میدانی انجام شده است به بررسی ترس از جرم در میان ساکنان شهر بانکوک پرداخته‌اند به‌طور کلی نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که زنان در مقایسه با مردان به‌میزان بیش‌تری ترس از جرم و قربانی شدن دارند و هم‌چنین متغیرهای ناهنجاری اجتماعی درک‌شده و تجربه قربانی شدن نیز نقش تأثیرگذاری در این زمینه دارند اوستر^۱ و همکاران (۲۰۱۴) تأثیرات ترس از جرم را در راه رفتن و پیاده‌روی افراد در استرالیا بررسی و تحلیل کرده‌اند. نتایج یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که با افزایش مداخلات و تصمیم‌گیری‌هایی می‌توان ترس از جرم را کاهش و میزان پیاده‌روی را در معابر شهری، افزایش داد اشنایدر و کیتچن^۲ (۲۰۱۳) نیز پیشگیری از جرم را در فضای شهری از طریق طراحی محیطی در دو کشور ایالات متحده و بریتانیا به‌طور جداگانه مورد تجزیه و تحلیل و مقایسه قرار داده‌اند. این تجارب به‌عنوان پیشینه‌ای مورد استفاده در سایر کشورها قابل استفاده است. جیوردانو^۳ (۲۰۰۸)، در پژوهشی نشان داد که شبکه‌های خیابانی محله‌ها نیز عامل بسیار مهمی در شکل دادن به الگوهای جرم هستند. نتیجه این پژوهش نیز بر این اشاره دارد که به‌راستی نتیجه شبکه خیابان و کاربری زمین، هردو در مسائل مربوط به جرائم محله مشارکت دارند. استاکی و آتنسمن^۴ (۲۰۰۹)، در مطالعات خود در آمریکا نشان می‌دهند که جدا از سایر متغیرها، کاربری خاص زمین، اختلاف در میزان جرائم فردی و مقدار خشونت را پیش‌بینی می‌کند. برخی کاربری‌های غیرمسکونی با میزان بالای جرائم و برخی دیگر، با تعداد کم‌تری از جرائم در ارتباط هستند. در جمع‌بندی نهایی از پیشینه، این نتیجه حاصل می‌گردد که در پژوهش‌های صورت‌گرفته در خصوص موضوع پژوهش که عوامل مؤثر بر جرم در مناطق بی‌دفاع شهری است بیش‌تر جنبه‌های فیزیکی مورد توجه قرار گرفته و کم‌تر به جنبه‌های فردی و اجتماعی عوامل مؤثر پرداخته شده است که فرد و اجتماع عوامل مهمی در

1- Ostro
2- Shnyder&kitchen
3- Giordano
4- Ottensmann

کاهش جرم می‌باشد که در پژوهش حاضر سعی شده علاوه بر جنبه‌های فیزیکی به سایر جنبه‌ها نیز پرداخته شود.

ادبیات نظری

مفاهیم

امنیت، امنیت جایگاه ویژه‌ای در آرامش و افزایش کیفیت زندگی شهری دارد. امنیت از نظر لغوی به معنای راحت، آسوده و بی‌بیم گردانیدن است و مفهوم آن به دفاع یا حفاظت از خود، خانواده، دوستان و اموال بازمی‌گردد که خود نشان‌دهنده ضرورت پرداختن به آن است (دهخدا، ۱۳۷۷، ص ۵۶).

فضاهای بی‌دفاع شهری، فضاهای بی‌دفاع فضاهایی هستند که امکان اتفاق افتادن آسیب اجتماعی در آن‌ها بیش‌تر از فضاهای دیگر است. این فضاها از نظر حفاظتی مرده ولی از نظر اتفاق افتادن مسائل نابهنجار فضایی فعال و زنده هستند (کارگر، ۱۳۹۵، ص ۹۹).

ویژگی‌های فضاهای بی‌دفاع شهری، عدم برخورداری از روشنایی و نور کافی در ساعات مختلف، در معرض تخریب قرار گرفته فضا، متروک بودن فضا، نداشتن رؤیت بصری از فضاهای اطراف، شلوغ بودن فضا در ساعات خاص، فضایی بی‌نظم از نظر فیزیکی و فعالیت‌های جاری، دارای کنج و گوشه، تنگ و باریک، پرت و دورافتاده، دارای توالی و امتداد و نیز دارای تراکم ساختمانی. ویژگی اصلی فضاهای بی‌دفاع شهر فقدان یا کاهش عنصر نظارت اجتماعی است و در آن‌ها رفت‌وآمد کم است (کارگر، ۱۳۹۵، ص ۱۰۱).

نظریه‌ها: در این رابطه نظریه «امیل دورکهایم» و «رابرت. کی. مرتون» از اهمیت به‌سزایی برخوردار است، در نظریه نخست، «دورکهایم» ریشه‌های ناامنی در جامعه کنونی را، در رشد جوامع و ورود جوامع به دنیای صنعتی در قرن بیستم و آزاد شدن روابط انسان‌ها از نظارت نظم اخلاقی جامعه سنتی معرفی کرده و بیان می‌کند که آسیب‌های اجتماعی ناشی از این فقدان چنین نظارتی در جامعه می‌تواند به گسترش ناامنی در حوزه فردی و اجتماعی

بیانجامد (سخاوت، ۱۳۷۷، صص ۱۵)، «مرتون» نیز با هدف تحقیق در مورد این که چگونه برخی ساختارهای اجتماعی، فشار معینی را بر بعضی از افراد جامعه وارد می‌کنند و این افراد به‌جای هم‌نوایی، ناهم‌نوا می‌شوند، بیان می‌کند که جامعه وقتی دچار هرج‌ومرج می‌شود که تعادل میان اهداف و ارزش‌های فرهنگی با راه‌ها و امکانات اجتماعی به‌هم بریزد، به‌طوری‌که افراد جامعه قادر نباشند از طریق هنجارهای مورد پذیرش جامعه و امکانات و وسایل مجاز به اهداف و مطلوب‌های فرهنگی جامعه دست یابند. در نتیجه این عدم تعادل ساختاری، زمینه اجتماعی برای بروز رفتارهای نابهنجار و انحرافات اجتماعی فراهم می‌شود و در صورت عدم اصلاح ساختاری در پر کردن شکاف میان اهداف و راه‌های مجاز فرهنگی اجتماعی، ناهم‌نوایی و رفتار کج‌روانه در جامعه گسترش یافته و امنیت اخلاقی و اجتماعی جامعه سلب خواهد شد (کوزر و برنارد، ۱۳۷۸، ص ۵۶) در زمینه انواع آسیب‌های اجتماعی توافق نظری وجود ندارد و متفکرین مختلف انواع متفاوتی از آسیب‌ها را مطرح کرده‌اند. «آلبرت کوهن» معتقد است فهرست کردن نمونه‌هایی از این انحرافات و کج‌روی‌های مختلف امکان‌پذیر نیست و به‌طور دقیق رفتار خاصی را به‌عنوان انحراف مشخص نمی‌کند، زیرا هیچ رفتاری خودبه‌خود انحراف نیست و هنگامی یک رفتار انحراف‌آمیز می‌شود که به‌عنوان رفتاری غیرعادی با هنجار متفاوت جامعه تعریف شود در این زمینه «شیخاوندی» در کتاب «آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)» بر اعتیاد، خودکشی، ولگردی، تکدی‌گری به‌عنوان آسیب‌های اجتماعی مهم تأکید می‌کند که موجب کاهش یا از دست دادن کارایی و عملکرد مثبت فرد، خانواده با گروه‌های اجتماعی شود (شیخاوندی، ۱۳۹۰، ص ۲۳). آلبرت کوهن «نیز رذالت، تقلب، خدعه، نادرستی، جنایت، آب زیرکاهی، تعرض، گوش‌بری، فساد خیانت اختلاس تبه‌کاری بزه‌کاری و نظایر آن را انحراف می‌داند (ستوده، ۱۳۷۷، ص ۴۴).

نظریه‌های جدید در حوزه امنیت اجتماعی تمرکز بیش‌تری بر محور اقتصاد دارند. در این نظریه‌ها بر رابطه بین اقتصاد و امنیت اجتماعی تأکید می‌شود. رابطه بین شرایط اقتصادی هر فرد و احساس امنیت اجتماعی از آن‌چنان

اهمیتی برخوردار است که دایره امنیت اجتماعی سازمان جهانی کار در سال ۲۰۱۰ میلادی کتاب راهنمایی را با عنوان «گسترش امنیت اجتماعی برای همه» تدوین کرده است که در آن به لزوم افزایش قدرت مالی و درآمد افراد برای ارتقای سطح امنیت اجتماعی اشاره شده است. در این کتاب پارادایمی برای گسترش امنیت اجتماعی طراحی شده است که رویکردی دو بُعدی دارد. بُعد اول شامل گسترش میزان درآمد افراد جامعه است که آن را «گسترش افقی» می‌نامند. بُعد دوم شامل فراهم کردن سطوح بالاتری از درآمد و کیفیت زندگی برای افراد جامعه است که مستمری بازنشستگی، حقوق از کارافتادگی و بیمه اجتماعی را نیز در بر می‌گیرد که آن را «گسترش عمودی» می‌نامند. در این پارادایم اعتقاد بر این است با بهبود شرایط و امکانات مالی افراد جامعه، امنیت اجتماعی نیز به شکل پلکانی افزایش خواهد یافت (دپارتمان امنیت اجتماعی سازمان جهانی کار، ۲۰۱۰).

یکی دیگر از رویکردهای مطرح‌شده در حوزه امنیت اجتماعی شامل نظریه‌های امنیت اجتماعی چند بُعدی است امنیت اجتماعی یکی از شاخص‌های اساسی رفاه اجتماعی است که می‌توان آن را در یک شبکه علت و معلولی مورد بررسی و ارزیابی قرار داد. نویدینا امنیت اجتماعی را در ابعاد امنیت جانی، امنیت مالی، امنیت عاطفی و امنیت ارتباطی مطرح می‌کند. امنیت جانی یعنی تضمین جسم و جان افراد در مقابل خطرات و آسیب‌هایی که مانع ادامه حیات آنان شود. امنیت مالی یعنی اطمینان از در امان ماندن اموال و دارایی‌ها و سایر منابع مالی در برابر آسیب‌های مختلف. امنیت عاطفی یعنی اطمینان از آن‌که دیگران ما را دوست دارند و نبودمان برایشان اهمیت دارد، دردها و مصائب ما آنان را نیز دچار اندوه می‌کند. امنیت ارتباطی نیز مجموعه تعاملاتی است که فرد با اعضای خانواده، خویشاوندان و افراد جامعه دارد و اعتمادی که در برقراری ارتباط با دیگران وجود دارد منجر به تسکین روحی فرد می‌گردد. (نیارکی، ۱۳۹۶، ص ۳) (جدول شماره یک، دیدگاه‌های اندیشمندان)، (جدول شماره دو، جمع‌بندی معیارهای جرم و جنایت).

جدول شماره ۱: دیدگاه‌های اندیشمندان در خصوص جرم و جنایت

معیارهای مد نظر	اندیشمند
مدیریت و پیشگیری، مشارکت، سازمان‌های دولتی، سازمان مردم نهاد، ساختار فیزیکی، آگاهی، مشاهده، همکاری، پنهان کاری	والکروآتزنم ^۱ (۲۰۰۰)
محیط، ساختار فیزیکی، مشارکت، همکاری، انسان محوری، مکان‌های خاص، همسایگی، امنیت	جیبولی و دیگران ^۲ (۱۹۸۰)
محیط، ساختار فیزیکی، کنترل، آگاهی، نهادهای رسمی، مکان خاص، جرم در مکان خاص، مناطق حاشیه‌نشین، ساختار فیزیکی، مشارکت، کنترل، اجتماع، مناطق آسیب‌پذیر	سی ری جوبری ^۳ (۱۹۹۷)
محیط، اجتماع، توسعه، فقر	برون ^۴ (۲۰۰۰)
فضا، محیط، ناهنجاری، اجتماع، مهاجرت، حاشیه‌نشینی، فقر	پیپل (۱۹۹۹) ^۵
توسعه پایدار، اجتماع، فضای شهری، مکان، امنیت	فیگو و گاریو ^۶ (۲۰۰۴)
توسعه، روابط اجتماعی، امنیت اجتماعی، اخلاق، مشارکت، فردگرایی	لیدنی ^۷ (۲۰۰۳)
پیشگیری، امنیت، فضای شهری، شناسایی مکان‌های خاص، مشاهده، حضور در مکان‌های عمومی، ساختار فیزیکی، آسیب‌های اجتماعی، سکونت‌گاه غیررسمی، رفتار فردی	دورکیم ^۸ (۲۰۰۰)
عدم نظارت عمومی، پنهان کاری، مکان، امنیت، فردگرایی، دسترسی	کارگر ۲۰۱۶
تسهیلات بزه‌کاری، مکان، دسترسی، عوامل فردی، انگیزه	نیو من ^۹ (۲۰۱۰)
مکان، محیط، رفتار فردی، مشاهده، پنهان کاری	اوکی و دیگران ^{۱۰} (۲۰۱۰)
	کوزنس و دیگران ^{۱۱} (۲۰۰۹)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- 1- Vakler&atzman
- 2- Jeboli
- 3- C.ray chbri
- 4- Brown
- 5- Papel
- 6- Figo&garbo
- 7- lidini
- 8- Dorkim
- 9- Newman
- 10- Oky&orther
- 11- cozense&orther

جدول شماره ۲: جمع‌بندی معیارهای جرم و جنایت

پژوهش‌گر	معیار	والکرو آتزنس	جنینولی و دیگران	سی‌ری جوهری	برون	پیتل	دورکیم	لیدنی	دورکیم	کارگر	نیومن	اوکی و دیگران	کوزنس و دیگران	فراوانی
پیشگیری	*	*							*				۲	
مشارکت	*	*											۲	
سازمان مردم نهاد	*	*					*						۲	
ساختار فیزیکی	*	*		*					*				۴	
آگاهی	*	*											۱	
پنهان کاری	*	*				*	*	*				*	۴	
محیط	*	*		*	*	*	*	*				*	۶	
مکان‌های خاص	*	*		*			*	*	*	*	*	*	۵	
همسایگی	*	*											۱	
امنیت	*	*					*	*	*	*			۴	
کنترل	*	*		*									۱	
مناطق حاشیه‌نشین	*	*		*			*	*	*	*			۴	
توسعه	*	*		*			*						۲	
فقر	*	*		*	*	*	*	*	*	*			۳	
مهاجرت	*	*		*			*	*	*	*			۲	
روابط اجتماعی	*	*		*			*	*	*	*	*	*	۴	
جامعه	*	*		*	*	*	*	*	*	*			۴	
دسترسی	*	*		*			*				*		۱	
انگیزه	*	*		*			*				*		۱	
رفتار فردی	*	*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	۶	

پژوهشنامه جغرافیای انتظامی
سال ۱۱، شماره ۴۱، بهار ۱۴۰۲

محسن رحیمی، بهمن کارگر
ررسی عوامل مؤثر بر جرم در مکان‌های بی‌پناه شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۹ شهر تهران)

نظریه پشتیبان پژوهش: نظریه (CPTED) به‌معنای «پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی» است که با استفاده از آن می‌توان با طراحی مناسب محل سکونت، کار و زندگی افراد جامعه را از ارتکاب جرائم در محیط‌های انسان ساخت عمومی و خصوصی آن‌ها در شهر مورد پیش‌گیری قرار داد. این نظریه، بر این باور است که «ارتکاب جرائم معلول فرصت‌های جرم‌خیزی است». در نتیجه راه حل مناسب را کم کردن فرصت‌های مجرمانه از طریق طراحی تخصصی مقابله با جرم می‌داند که عامل مهمی در جرم در مناطق بی‌پناه شهری است و نظریه یاد شده به‌عنوان نظریه پشتیبان در پژوهش حاضر مدنظر قرار گرفته است (رجبی، ۱۳۹۴، ص ۲).

روش

پژوهش حاضر، از نوع کاربردی است، این مدل پژوهش می‌تواند مبنای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در مناطق بی‌دفاع شهری قرار گیرد و به این دلیل که عنوان پژوهش با توجه به تغییر و تحولات قابل توسعه و گسترش توسط پژوهش‌گران دیگری می‌تواند باشد؛ قلمرو پژوهش منطقه ۱۹ شهرداری تهران و قلمرو زمانی مربوط به بهار و تابستان ۱۴۰۲ است، هم‌چنین از نظر روش گردآوری داده‌ها، پژوهش توصیفی هست. در این پژوهش به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها، آمیزه‌ای از روش‌های کتابخانه‌ای و پیمایشی به‌کار گرفته شده است. در روش کتابخانه‌ای، مفاهیم و تعاریف متغیرهای پژوهش، ادبیات موضوع و پیشینه پژوهش مورد بررسی و بازنگری قرار گرفته و در نهایت به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها، پیمایشی بر روی نمونه پژوهش انجام گرفته است. هم‌چنین در این پژوهش ابتدا با استفاده از نمونه‌گیری غیرتصادفی گوله‌برفی اقدام به شناسایی و مصاحبه با خبرگان کرده، سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی اقدام به توزیع پرسش‌نامه در بین ساکنان مناطق حاشیه نشین منطقه ۱۹ شده که حجم نمونه در پژوهش حاضر با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر به‌دست آمده است در این پژوهش، پایایی پرسش‌نامه یا قابلیت اعتماد آن

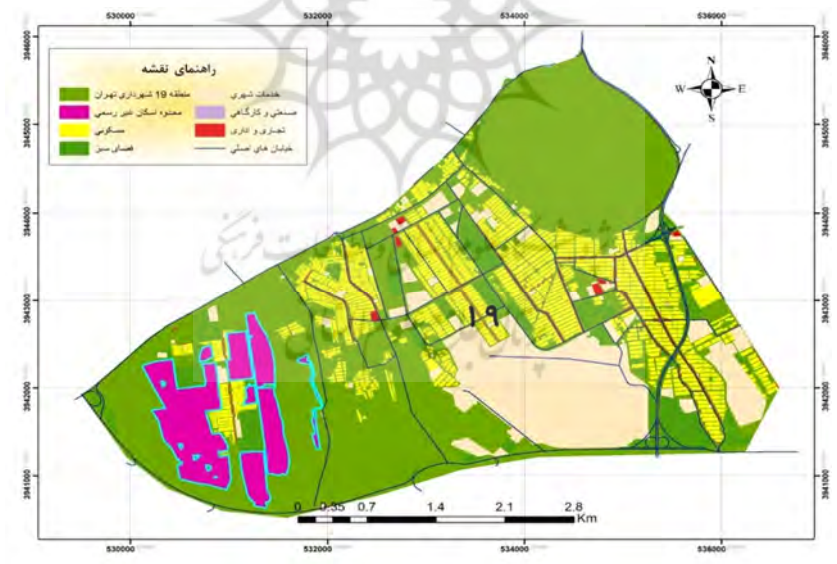
با استفاده از روش اندازه‌گیری آلفای کرونباخ محاسبه شد. معمولاً دامنه ضریب اعتماد آلفای کرونباخ از صفر، به معنای عدم پایداری، تا مثبت یک، به معنای پایداری کامل قرار می‌گیرد و هرچه مقدار به دست آمده به عدد مثبت یک نزدیک‌تر باشد قابلیت اعتماد پرسش‌نامه بیش‌تر می‌شود. که در پژوهش حاضر ۰/۸۷۵ به دست آمد که نشان‌دهنده پایداری مناسب پرسش‌نامه است. تجزیه و تحلیل در پژوهش حاضر با استفاده از نرم‌افزار اسپاس صورت گرفته است.

محدوده مورد مطالعه

منطقه ۱۹ شهرداری تهران در منتهی‌الیه جنوبی شهر تهران واقع شده است و در مجاورت مناطق ۱۶، ۱۷، ۱۸ و ۲۰ است. این منطقه شامل محله‌های متعددی است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از، خانی‌آباد، شهرک شریعتی، عبدالآباد، نعمت‌آباد، صالح‌آباد، دولتخواه و از جمله اماکن شاخص منطقه نیز می‌توان به کوره‌های آجرپزی، بوستان ولایت، دانشکده شریعتی، دانشگاه آزاد شهر ری، دانشکده بین‌المللی دندانپزشکی پردیس، میدان تره‌بار مرکزی شهر تهران، بهشت زهرا (س)، مرقد مطهر امام راحل (ره) و مرکز خرید و فروش همگانی خودرو اشاره کرد. این منطقه از غرب به تقاطع آزادگان و ساوه، از شرق به خیابان بهمنیار و بزرگراه تندگویان، از شمال با مناطق ۱۷ و ۱۸ هم‌جوار است، هم‌چنین این منطقه از جنوب آزادگان و حریم جنوب شهر تهران مرتبط می‌شود. و مساحت کل منطقه، ۹/۲۱۴ هکتار، مساحت داخلی منطقه، ۲/۰۳۲ هکتار، مساحت حریم منطقه ۷/۱۸۲ هکتار است و جمعیت کل منطقه، ۲۹۵/۶۲۷ نفر جمعیت داخلی منطقه، ۲۵۵/۵۳۳ نفر بر اساس آمار سال ۱۴۰۰ است. در شکل شماره دو نمای منطقه ۱۹ و کاربری‌های منطقه نمایش داده شده است و در شکل شماره سه محدوده اسکان غیررسمی در این منطقه داده شده است.

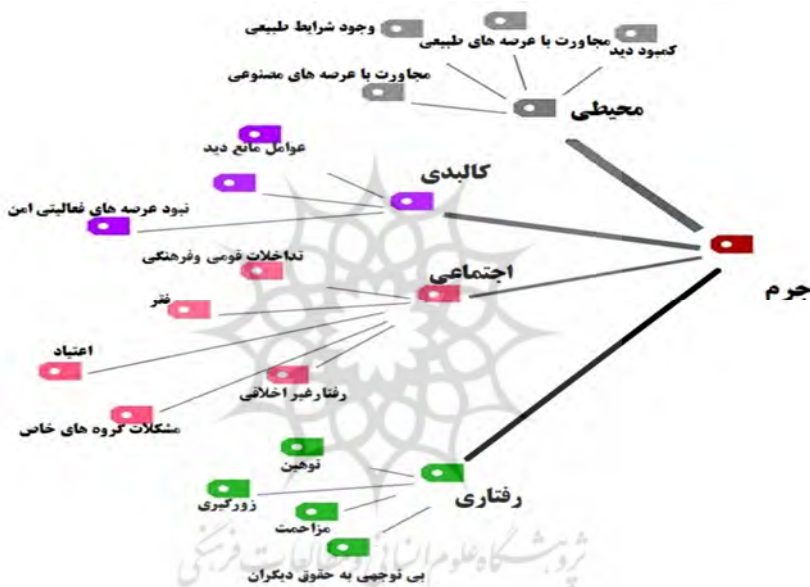
شکل شماره ۱: نقشه منطقه ۱۹ شهر تهران و کاربری های موجود (با استفاده از جی آی اس و نقشه پایه سازمان جغرافیایی)

شکل شماره ۲: نمایش محدوده مناطق بی دفاع شهری در منطقه ۱۹ شهر تهران (با استفاده از جی آی اس و نقشه پایه سازمان جغرافیایی)

یافته‌ها

استخراج مؤلفه و شاخص‌های مؤثر بر جرم: جهت استخراج عوامل مؤثر بر جرم در مناطق بی‌پناه شهر با ۱۵ نفر از خبرگان در حوزه شهری مصاحبه صورت گرفته و نتایج حاصل از مصاحبه در نرم افزار MAXQD بارگذاری شد که پس از تجزیه و تحلیل توسط نرم افزار مدل ابتدایی به شرح شکل شماره سه به دست آمد که نتایج نهایی حاصل از نرم افزار در غالب جدول شماره دو نشان داده شده است. (جدول شماره سه، جدول کدهای استخراجی)

نمودار شماره ۱: عوامل مؤثر بر جرم با استفاده از نظر خبرگان و با استفاده از نرم افزار MAX

جدول شماره ۳: جدول نهایی کدهای استخراجی

کد محوری	مقولات اصلی	مقولات فرعی	کد اولیه
امنیت	جرم	محیطی	کمبود دید
			مجاورت با عرصه های طبیعی
			وجود شرایط طبیعی کاهش دهنده فعالیت‌های فضایی
		مجاورت با عرصه های مصنوعی	
		کالبدی	عوامل مانع دید
			نبود عرصه های فعالیتی امن

مقولات فرعی	مقولات اصلی	کد محوری
		تداخلات قومیتی و برخورد با خرده فرهنگ‌ها
		فقر
اجتماعی		اعتیاد
		رفتارهای غیر اخلاقی
		مشکلات گروه‌های خاص
		توهین
رفتاری		زورگیری
		بی‌توجهی به حقوق دیگران
		مزاحمت

بررسی رابطه بین شاخص‌های مؤثر بر جرم: برای بررسی رابطه بین عوامل مؤثر در میزان جرم در مناطق بی‌پناه شهری تعدادی شاخص متناسب با فرضیه مورد نظر و ادبیات نظری تدوین شد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در قالب پرسش‌نامه منعکس شد و در میان افراد مورد مطالعه که شامل ۳۸۴ توزیع شد. در ابتدا داده‌های به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه‌ها با استفاده از نرم‌افزار اسپاس پی‌اس به میانگین شاخص‌ها پرداخته شد و در انتها نیز در جهت تجزیه و تحلیل نهایی از آزمون هم‌بستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه این دو متغیر استفاده شده است.

جدول شماره ۴: میانگین رابطه بین مؤلفه‌های جرم و مناطق بی‌پناه شهری

مؤلفه‌ها	میانگین	جامعه نمونه
محیطی	۴/۶۸	۳۸۴
کالبدی	۴/۷۸	۳۸۴
اجتماعی	۳/۹۹	۳۸۴
رفتاری	۳/۶۶	۳۸۴

همان‌گونه که در جدول شماره چهار، نشان داده شده است مؤلفه محیطی با میانگین ۴/۶۸ و مؤلفه کالبدی با ۴/۷۸ و مؤلفه اجتماعی با ۳/۹۹ و مؤلفه رفتاری با ۳/۶۶ به ترتیب دارای بالاترین میزان میانگین هستند.

جدول شماره ۵: میانگین رابطه بین شاخصه‌های جرم و مناطق بی‌پناه شهری

شاخص‌ها	میانگین	جامعه نمونه
کمبود دید	۴/۷۴	۳۸۴
مجاورت با عرصه‌های طبیعی	۴/۶۰	۳۸۴
وجود شرایط طبیعی کاهش‌دهنده فعالیت‌های فضایی	۳/۶۴	۳۸۴
مجاورت با عرصه‌های مصنوعی	۴/۰۷	۳۸۴
عوامل مانع دید	۴/۱۹	۳۸۴
نبود عرصه‌های فعالیتی امن	۴/۰۴	۳۸۴
تداخلات قومیتی و برخورد با خرده‌فرهنگ‌ها	۴/۰۲	۳۸۴
فقر	۴/۰۵	۳۸۴
اعتیاد	۴/۰۱	۳۸۴
رفتارهای غیر اخلاقی	۳/۷۳	۳۸۴
مشکلات گروه‌های خاص	۳/۶۸	۳۸۴
توهین	۳/۶۲	۳۸۴
زورگیری	۴/۱۰	۳۸۴
بی‌توجهی به حقوق دیگران	۳/۸۵	۳۸۴
مزاحمت	۳/۹۰	۳۸۴

همان‌طور که در جدول شماره پنج ملاحظه می‌شود، در بین شاخص‌های مطرح‌شده به‌ترتیب شاخص‌های دید با میانگین ۴/۷۴، مجاورت با عرصه‌های طبیعی با میانگین ۴/۶۰ و وجود عوامل مانع دید با میانگین ۴/۱۹، به‌ترتیب بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده و محدودیت‌ها و مشکلات ویژه گروه‌های خاص با میانگین ۳/۶۸، وجود شرایط طبیعی کاهش‌دهنده فعالیت‌های فضایی با میانگین ۳/۶۴ و عامل توهین با ۳/۶۲ دارای کم‌ترین تأثیر جرم در مناطق بی‌دفاعی شهری است.

برای بررسی رابطه بین این دو متغیر از آزمون هم‌بستگی استفاده شده است. هم‌چنین به‌دلیل این‌که نوع مقیاس داده‌ها از نوع رتبه‌ای است از آزمون هم‌بستگی اسپیرمن استفاده شده است. در جدول شماره شش به رابطه این دو متغیر پرداخته شده است.

جدول شماره ۶: بررسی رابطه بین عوامل کاهش امنیت در مناطق بی دفاع شهری و افزایش میزان جرم

شاخص‌ها	نوع تحلیل	sig
کمبود دید	Spearman s rho correlation	۰/۸۰۸
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
مجاورت با عرصه‌های طبیعی	Spearman s rho correlation	۰/۵۰۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
وجود شرایط طبیعی کاهش‌دهنده فعالیت‌های فضایی	Spearman s rho correlation	۰/۴۳۷
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
مجاورت با عرصه‌های مصنوعی	Spearman s rho correlation	۰/۲۳۰
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
وجود عوامل مانع دید	Spearman s rho correlation	۰/۵۶۳
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
عدم وجود عرصه‌های فعالیتی امن	Spearman s rho correlation	۰/۴۶۳
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
تداخلات قومیتی و برخورد خرده‌فرهنگ‌ها	Spearman s rho correlation	۰/۶۹۵
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
فقر	Spearman s rho correlation	۰/۴۴۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
اعتیاد	Spearman s rho correlation	۰/۷۷۱
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
رفتار غیر اخلاقی	Spearman s rho correlation	۰/۸۱۳
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
محدودیت‌ها و مشکلات ویژه گروه‌های خاص	Spearman s rho correlation	۰/۶۶۵
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴

شاخص‌ها	نوع تحلیل	sig
توهین	Spearman s rho correlation	۰/۷۱۸
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
زورگیری	Spearman s rho correlation	۰/۵۲۸
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
بی‌توجهی به حقوق دیگران	Spearman s rho correlation	۰/۶۵۸
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴
مزاحمت	Spearman s rho correlation	۰/۷۱۰
	Sig. (2-tailed)	۰/۰۰۰
	N	۳۸۴

بسیاری از جرائم و تخلفات در گوشه‌ای از شهر به دور از نظرات اجتماعی رخ می‌دهد؛ علاوه بر روابط اجتماعی مبهم و یا تعریف نشده عناصر فیزیکی محیط شهری نیز می‌تواند در گسترش جرائم در محیط شهری نقش تسهیل کننده‌ای داشته باشد. پس از تحلیل و بررسی با استفاده از آزمون اسپیرمن درجه آزادی در کلیه شاخص‌های مستخرجه سطح معناداری به دست آمده ۰/۰۰۰ است که نشان دهنده رابطه معنادار و مثبت بین عوامل مؤثر در مناطق بی‌دفاع شهری و افزایش میزان جرم است.

بحث و نتیجه‌گیری

فضاهای بی‌دفاع شهر، فضاهایی از شهر است که به دلیل مشکلات اجتماعی یا کالبدی، زمینه بیش‌تری را برای ارتکاب جرم فراهم می‌کند و چنانچه بدون مدیریت و برنامه‌ریزی رها شوند موجب افت شدید کیفیت زندگی شهری می‌شوند. عوامل متعددی بر وقوع و گسترش مشکلات و جرم و جنایت در شهرها مؤثر است که یکی از آنها فضاهای بی‌دفاع یا جرم‌خیز هستند. این فضاها به واسطه مشکلات کالبدی یا ویژگی‌های اجتماعی، محل وقوع جرم و جنایت هستند و در بروز مشکلات اجتماعی نیز تأثیر زیادی دارند. بروز جرم و جنایت به دلیل مشکلات اقتصادی، اجتماعی و معاش مردم است اما عوامل

کالبدی نیز می‌تواند زمینه ساز و تقویت کننده جرم و جنایت در فضایی از شهر شود و آن فضا را برای اقشاری از مردم به‌ویژه زنان و کودکان ناامن‌تر کند زیرا این گروه از اقشار ضعیف و آسیب‌پذیر جامعه هستند. فضاهای بی‌دفاع شهری از جمله فضاهایی هستند که به‌دلیل ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی فرصت بزه‌کاری و خشونت در آن‌ها بالا است، البته این فضاها محصول تعامل پیچیده‌ای هستند که فقدان موانع نمادین و واقعی، عدم تعریف حوزه‌های مشخص و امکانات نظارتی اعم از نظارت طبیعی اجتماعی و فیزیکی موجب شده میزان جرائم و آسیب‌های اجتماعی در آن‌ها قابل توجه باشد. تحلیل فضایی-زمانی بزه‌کاری نیز مبین این نکته مهم و اساسی است که در برخی بخش‌های شهر به سبب وجود ساخت کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حاکم بر آن میزان بزه‌کاری بالا است و به‌عکس برخی فضاهای شهری مانع و عامل بازدارنده فرصت‌های مجرمانه هستند.

مقیاس محله‌ای فضاهای مستعد برای جرم شامل فضاهای تاریک در شب، گوشه‌های پنهان و خارج از دید ساکنان، فضاهای دارای پوشش گیاهی انبوه، فضاهای متروک و رهاشده، شبکه شطرنجی دسترسی‌ها، کارگاه‌های ساختمانی نیمه‌کاره، فضاهای دارای در رو، تورفتگی و عقب‌نشینی بدنه فضاهای ساخته شده و... است و در مقیاس شهری این فضاها را می‌توان به بخش‌های جدا مانده از حوزه فعالیت شهروندان، پوشش گیاهی انبوه در حاشیه فضاهای عمومی، فضاهای متروک و رهاشده، فضاهای تاریک در شب، فضاهای بزرگ و خارج از مقیاس، فضاها دارای در رو و فضاهایی با کارکرد متناوب دسته‌بندی کرد در پژوهش حاضر که در منطقه ۱۹ شهر تهران انجام شده است، به‌طور کلی در پژوهش حاضر به ۴ مؤلفه اصلی محیطی، کالبدی، اجتماعی و رفتاری پرداخته شده که پس از بررسی‌های صورت‌گرفته شاخص‌های کمبود دید، مجاورت با عرصه‌های طبیعی، وجود شرایط طبیعی و مجاورت با عرصه‌های مصنوعی برای مؤلفه محیطی و عوامل مانع دید، نبود عرصه فعالیتی و در مؤلفه اجتماعی شاخص‌های تداخلات قومی و فرهنگی، فقر، اعتیاد، رفتارهای غیر اخلاق، مشکلات گروه‌های خاص و در مؤلفه رفتاری شاخص‌های توهین

زورگیری، مزاحمت، بی‌توجهی به حقوق دیگران مستخرج شدند که عامل دید که در اثر کمبود نور، مه‌گرفتگی، عوامل طبیعی به وجود می‌آید. به‌عنوان مهم‌ترین عامل در فضاهایی بی‌پناه شهری به‌دست آمده است و به‌ترتیب مجاورت با عرصه‌های طبیعی مانند جنگل‌ها، باغات وسیع و عرصه‌های رها شده طبیعی است و پس از آن عوامل موانع دید که باعث مخفی شدن در عرصه‌های مورد اشاره است و شاخص‌های مشکلات گروه‌های خاص مانند زنان، کودکان و سالمندان و وجود شرایط طبیعی کاهش دید و توهین به‌عنوان کم‌ترین عامل در جرم در مناطق بی‌دفاع شهری به‌دست آمده است. در خصوص بررسی نتایج حاصل از پژوهش حاضر با سایر پژوهش‌های در مقایسه با پژوهش فضالو و دیگران (۱۴۰۱) ناهنجاری اجتماعی و کمبود روشنایی به‌عنوان عوامل مهم به‌دست آمده که با نتایج به‌دست‌آمده یکسان است. در مقایسه با پژوهش امیری و دیگران (۱۴۰۱) عامل کالبدی را به‌عنوان مهم‌ترین عامل مشخص کردند که با پژوهش حاضر متفاوت است. در مقایسه با پژوهش سجادی و دیگران (۱۴۰۱) عوامل محیطی، کالبدی، امنیت را به‌عنوان مهم‌ترین عوامل که عوامل محیطی با نتایج پژوهش یکسان است. پریچاتاموانک (۲۰۱۸) عامل گروه‌های خاص تأکید داشتند که در پژوهش حاضر به‌عنوان عامل ضعیف‌تری مشخص شده است. در فرآیند شکل‌گیری رفتارهای خشونت‌آمیز عوامل متعددی نقش دارند که از جمله مهم‌ترین آن‌ها فضاهایی (مکان‌ها یا محیط) بی‌دفاع هستند که به‌دلیل ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی، فرصت بزه‌کاری و خشونت در آن‌ها بالاست. این فضاها محصول تعامل پیچیده‌ای هستند که فقدان موانع نمادین و واقعی، عدم تعریف حوزه‌های مشخص و امکانات نظارتی اعم از نظارت طبیعی، اجتماعی و فیزیکی، موجب شده از میزان جرائم و آسیب‌های اجتماعی در آن‌ها قابل توجه باشد. آسیب‌شناسی نظم و امنیت در پارک‌های شهری و سعی در از بین بردن یا به حداقل رساندن آسیب‌های کالبدی، از مهم‌ترین ضرورت‌های شهرسازی نوین است؛ از این‌رو در سال‌های اخیر اصول و راهبردهای نگرش پیش‌گیری از وقوع

جرم از طریق طراحی محیطی بزه‌کاری ایمن‌سازی در فضاهای عمومی و پارک‌های شهری مورد توجه قرار گرفته است.

پیشنهادها

پیشنهادهای کاربردی

۱- شلوغی و رفت‌وآمد اهالی محله بر پیش‌گیری از جرم تأثیر زیادی می‌گذارد، پیشنهاد ایجاد فضاهای عمومی دارای سرزندگی، که باعث تشویق شهروندان به حضورپذیری بیش‌تر در محله با این اقدام امنیت بیش‌تری نیز بر منطقه حاکم خواهد شد.

۲- منطقه ۱۹ با توجه به قرار گرفتن در نقطه ورودی شهر دارای فضاهای بی‌پناه شهری بسیاری است که در صورتی اقدامی در خصوص آن‌ها صورت نگیرد تبدیل به نقاطی جهت حضور بی‌خانمان‌ها و افراد معتاد خواهد شد.

۳- پروژه ۱۸۰ هکتاری پارک ایران کوچک واقع در مجاورت محله دولت‌خواه جنوبی بلا تکلیف مانده و به محلی جرم‌خیز تبدیل شده که، در این نقطه زورگیری و ... رخ می‌دهد لازم هرچه سریع‌تر اقدامی در خصوص راه‌اندازی پارک صورت گیرد.

۴- وجود حدود ۲۷ کوره آجرپزی در این منطقه که هرکدام دارای مساحت حدود ۶۰ هزار متر است که تبدیل به نقاط جرم‌خیز در این منطقه شده است و نیاز است در خصوص جمع‌آوری این کوره‌ها اقدام به‌عمل آید.

۵- با توجه به موقعیت منطقه ۱۹ وجود فضاهای بی‌پناه زیادی این منطقه را به مکان مناسبی برای حضور افراد متجاهر، معتاد، کارتن‌خواب تبدیل کرده است، از این‌رو ایجاد گرمخانه‌های متعدد در منطقه ۱۹ پیشنهاد می‌شود.

۸- استقرار کانکس‌های پلیس در مناطق مختلف با تأمین نیرو شناسایی مکان‌های توزیع و عرضه مواد مخدر با مشارکت ساکنان و اقدام در این خصوص با همکاری نیروی انتظامی.

۱۰- وضعیت روشنایی معابر عاملی مهم در جهت تأمین امنیت در مکان‌های منطقه ۱۹ است، از این‌رو بهبود وضعیت روشنایی معابر در راستای ایجاد امنیت در مناطق مختلف حاشیه‌نشین منطقه ۱۹ پیشنهاد می‌شود.

پیشنهادها برای پژوهش‌های آینده

۱- مناطق بی‌دفاع شهری در منطقه ۱۹ در قالب پژوهشی با استفاده از سیستم‌های اطلاعات جغرافیایی بررسی شود.

۲- مناطق بی‌دفاع شهری در سایر مناطق تهران پس از بررسی به‌عنوان سندی در اختیار سازمان‌های مرتبط قرار گیرد.

۳- در پژوهشی مدلی مبتنی بر نظر نخبگان تهیه شود که بتواند در پژوهش‌های آتی مورد استفاده قرار گیرد.

سپاس‌گزاری

از کارکنان محترم شهرداری منطقه ۱۹ و ساکنان محترم آن منطقه که در این پژوهش کمک شایانی کردند، کمال تشکر را دارم.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- امیری، نورالدین؛ کاکی‌زاده، محمد و زمانی، علیرضا. (۱۴۰۱). ارزیابی معیارهای سنجش امنیت در فضاهای شهری، مجله جغرافیای انتظامی، ۱۰(۳۷). قابل بازیابی از:
10.22034/pogra.2022.1266846.1333
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). فرهنگ نامه دهخدا، دانشگاه تهران، تهران.
- درستان، رضا؛ جهان‌داری، محبوبه و تهوری، رامین. (۱۴۰۱). ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء سرزندگی با رویکرد کاهش جرم، مجله جغرافیای انتظامی، ۱۰(۳۹). قابل بازیابی از:
10.22034/pogra.2023.1269045.1363
- رحیمی، محمد؛ حجارنی‌یا، سام و شمس‌الدینی، علی. (۱۴۰۱). تعیین اثرات حاشیه‌نشینی بر میزان وقوع جرم در شهر یاسوج، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۲(۴).
- ریاحی‌پور، مجید؛ کلانتری، محسن و پیری، عسیی. (۱۳۹۹). ایمن‌سازی فضاهای بی‌دفاع شهری برای پیشگیری از وقوع جرم در شهر یاسوج، مجله جغرافیای انتظامی، ۸(۳۱).
- رجبی، آریتا. (۱۳۹۴). کاربرد نظریه cpted در کاهش جرائم، فصلنامه آمایش محیط، ۹(۳۴).
- ستوده، هدایت آ... (۱۳۷۴). مقدمه ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی، آوای نور، تهران.
- سخاوت، جعفر. (۱۳۷۷). جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
- شیخ‌وندی، داور. (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)، آموزشگاه عالی خدمات اجتماعی، تهران.
- صادقی، ژیل؛ کلانتری، محسن و سوری، فاطمه. (۱۴۰۰). فراتحلیل امنیت و بزهکاری در سکونت‌گاه‌های خود انگیخته شهری مجله جغرافیای انتظامی، ۹(۳۶).

- عابدینی، عاطفه. (۱۴۰۱). بررسی تجارب جهانی تأثیر فضاهای شهری بر کاهش و قوع جرم واحساس امنیت، هشتمین کنفرانس توسعه مهندسی معماری و شهرسازی-شیراز.
- کارگر، بهمن و رحیمی، محسن. (۱۳۹۷). ارائه الگوی تاب‌آوری اجتماعی در سکونتگاه‌های غیررسمی-پژوهش‌نامه جغرافیای انتظامی -زمستان ۱۳۹۷.
- کارگر، بهمن و سرور، رحیم. (۱۳۹۵). شهر حاشیه امنیت- انتشارات سازمان جغرافیایی-تهران.
- کوزر، لوییز و روزنبرگ، برنارد. (۱۳۷۸). نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناختی، ترجمه فرهنگ ارشاد، نشر نی، تهران.
- قضاقلو، حسن؛ زیویار، پروانه و استعلاجی، علیرضا. (۱۴۰۱). سامان‌دهی نقاط بی‌دفاع در محله‌های شهری منطقه ۹، ۱۰ (۴۰)، قابل بازیابی از: 10.22034/pogra.2023.1269167.1366
- محسنی‌تبریزی، علیرضا؛ قهرمانی، سهراب و یاهک، سجاد. (۱۳۹۰). فضاهای بی‌دفاع شهری و خشونت، مجله جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۲ (۴).
- نیارکی، غلام. (۱۳۹۶). ارزیابی جامعه‌شناختی ابعاد چهارگانه امنیت اجتماعی، پژوهشنامه زنان، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۸ (۳).
- نایبی، هوشنگ؛ صدیق سروسستانی، رحمت‌اله و قهرمانی، سهراب. (۱۳۹۰). نقش فضاهای بی‌دفاع شهری در رفتارهای خشونت‌آمیز، مجله دانش انتظامی دوره ۱۳.
- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۰)-سرشماری آمارو نفوس مسکن سال ۱۴۰۰ ایران.
- Alizadeh, Bahram; Mirgholami, Morteza; Dadashpoor & Hashem Farabiasl Nayyer. (2019). Allan Andrew The Impact of Land Tenure Security on Housing Investment at Informal Settlements (The Case of EslamAbad Neighborhood, Tehran) Space Ontology International Journal. 8(1). Pp. 77-85.
- Bizimana, JP & Theodimir, Mugiraneza. (2019). Land Tenure Security in Informal Settlements of Kigali City. Case study in Muhima SectorKTH Royal Institute of TechnologyEmmanuel TwarabamenyeUniversity of Rwanda MR Mukeshim.

- Giordano, L. M. (2008). Land Use, Street Networks, and Crime Patterns in the Mattapan Section of Boston, Massachusetts, Paper presented at the Annual Meeting of the ASC Annual Meeting, St. LouisAdam's Mark, St. Louis, Missouri, November 12
- Foster, K. A. (2014). A Case Study Approach to Understanding Regional Resilience. Institute of Urban & Regional Development
- Schneider, R. H & Kitchen, T. (2013). Putting Crime Prevention Through Environmental Design into Practice via Planning Systems: A Comparison of Experience in the US and UK, Built Environment, 39(1), Pp. 9-30
- Ottensmann, T.D. (2009). Land Use and Violent Crime, Criminology, 47(4), Pp. 1223-1264.
- Prechathamwong, W. & Rujiprak, V. (2018). Causal model of fear of crime among people in Bangkok. Kasetsart Journal of Social Sciences Pp. 1-6.

